

JÄRVA TEATAJA

LAUPAEVAL, 23. OKTOOBRI 1943. A.

Tolustus ja talitus: Paide, Turg 10, telef. 30. Ilmub teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval. Tellimishind Rmk 0.60 kuus. Peatoimetaja: Johannes Kaup. Väljaandja: Kirjastus Eesti Ajaleht. Paide Trükkikoja trükk

3. AASTAK. NR. 122. ÜSIKIN. 5 PN.

Nõukogude rünnakud ja maabumiskatse Krimmi idarannikul nurjusid

Kahe päevaga hävitati 190 nõukogude lennukit. — Leitnant Lang saavutas ühe päevaga 12 õhuvõitu. — Saksa lennukid pommitasid Londonit

Führeri peakorterist, 22. okt. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Idarindel lalendasid nõukogud oma rünnakuid teiste rindelõikudele.

Asovi mere ja Zaporozhye vahel asus vaenlane pärast ägedat tuletegevust uuesti rünnakule, lõõdi aga kõrgete kaotustega oluliselt tagasi. Võitlused on veel käimas.

Võitlusrummi kagupool Kremenshugi püüdisid nõukogud ka eile oma sissemurdu külgedele avardada. Rasketes, veel kehtivates võitlustes rünnati üks vaenlase läbimurdu tankigrupp.

Ka Dojeprikäärne kagupool Kilevit mõõ-

duidid vaenlase rünnakud hoolimata tegevast jõududepanusest tagajärjelt, väljaarvatud üks vahepeal rünnatut kohalik sissemurd. Põhjapool Kilevit saavutati ühe oma rünnakurünnakuga tähtis jõelõik ja puhaatati see vaenlasest.

Loodepool Tshernigovit lõid meie üksus-

ed üha korraldud nõukogude läbimurde-

katsed kibedalt võitluses tagasi.

Ka lõunepool Smolenskit suurenes võit-

lustegevus jälle. Mõlemalpool autoteed tu-

geval suurte sõjakäikude ja lahingulõikude toet-

usel kiirel rindel ründav vaenlane lõõdi tagasi.

Üks nõukogude maandumiskatse, milline

teostati nõrkade jõududega Krimmi ida-

rannikul, nurjus.

Ülejäänud idarindel teatatakse vaenla-

se tagajärjelt Wolhovi ja Neeva ületa-

mise katset ja ühest tagajärjekast oma

rünnakurünnakust edelapool Velikije Lukit.

Saksa võitlus- ja läbivõitluskatseid üks-

used koos rumeenia lahinglenduritega lõid

korraldud tõrjevõitlustele kaasa ja teosta-

sid eriti rasked rünnakud vaenlase lähte-

postiloonidele ja üksuste liikumistele sis-

semurderummi kagupool Kremenshugi.

20. ja 21. okt. hävitati õhuvõitluses ja

õhutõrjesuurõhkude poolt 6 omapoolse kaot-

use juures 190 nõukogude lennukit. Leit-

nant Lang, eskadrillijuhid ühes jahilennukite-

üksuses, saavutas eile 12 õhuvõitu.

Sellest hetkest alates ei saa see laev enam teenida vaenlasi. (PK-sõjakirjasatja Kusian. Wb.)

Lõuna-Itaalia rindel oli ainult läänelõig-

kus kohalikku võitlustegevust.

Merepiirkonnas lõunepool Alzhiri rün-

dasid saksa võitlus- ja torpeedolennukid

ühte suuremat vaenlase konvoid. Tabati

mitut transportlaeva ja ühte valvesõidukit.

Võib arvutada, et laevast ühe osa hävi-

tamist, 5 lennukit ei ilmunud sellelt panu-

selt tagasi.

Üksikud briti häirimislennukid heitsid

mõõdund 681 plaanitud mõningaid pomme

loodepoolse riigipiirkonnas.

Kiired saksa võitluskatseid tangleid

681 vastu 22. okt. Londonist ja saavutati

pommitabamusi käsukohastele sihtruumide-

le.

Lõpliku õhukaitsejõudude andmete järgi

kaotas vaenlane oma 20. okt. päeva- ja

õõrinnakul riigipiirkonnale mitte 18, vaid 28

lennukit.

Bolshevistik vereterror Smolenskis

Bernist, 20. 10. (DNB). Nagu Ankarast teatatakse, mõlab nõukogude poolt vallutatud aladel kohutav terror. NKVD komisjonid teostavad massilisi arreteerimisi ja langetavad surmanuhtlusi ja vangikaristusi pealiskaudse juurdluse põhjal. Smolenski haaras elanikkonda bolshevikide lähenemist kuuldes paanika. Vähene arv kohalejäänud elanikke koondati NKVD -komissaride poolt ühele suurele väljakule, mehed lahutati naistest ja iga viies mõisteti surma. Otsus viidi täide väljapool linna asuval kalmistul. Ülejäänud mehed mobiliseeriti, kuna naised rakendati ümbruse puhastamisele saksa miinidest. Seejuures said kahe päeva jooksul 200 naist hukka.

Anglo-ameeriklaste laastamistöö Itaalia vaimulikkude hulgas

Milano st, 20. 10. (DNB). Sinne ajakirjandus avaldab Vatikanis häälekandja „Congregation del Santo Officio“ teate mille järele mõõdund juulist kuni septembrini said Itaalia linnades ja asulates anglo-ameeriklaste õhuterroori läbi surma 1347 preestrit, munk ja naine, nende hulgas Reggio di Calabria ja Campobasso piiskopid. Suurimad kahjustusi omas Napoli, kus surma said 381 preestrit. Kahju, mida kirikutele ja usulistele hoonetele tekitati, hinnatakse Vatikanis asjatundjate poolt 10 miljardile liirile.

Enamlaste massimõrv Leedus

Maailma silme ette kerkib uusi näiteid enamlaste julmast terrorist

Vilniuse uurimistöö uusim väljund jatkab enamlaste poolt Leedus toimunud mõrvajuhtumite avaldamist ja toob üksikasjaloomaliku massimõrva, mis sooritati poliitiliste vangide kaudu Lääne-Leedus Telšiai läheduses asuvas Rainiai metsas 68 vastu 25. juunil 1941.

Need 73 vangi, enamuses väikelastel, ametnikke ja töölise pojad ja tüdrukud, ei „likvideeritud“ tavalise kuklasuga, vaid punaselt värvitud viisil surmaka. Mõrva-ained valmistati ette ja viidi läbi Telšiai asetatud vangilaema Vaitkuse, juudi soost vangilaema, juudi soost vangilaema, maakonna kahe kommunistliku parteitegelase ja kahe juudi tshekaametniku poolt.

Algul vallitses mõrvatute saatuse kohta

täielik teadmatus. Sakslaste sissemaršil oli vangla tühi. Juhuse tõttu avastati mõned päevad hiljem neli kilomeetri Telšiai eemal asuvas Rainiai mõisa metsas esimesed jäljed mõrvast ja nimelt osavasti sambla ning okasrõõpidega kaetud ja värskest istutatud kuusedegevade haud. Oli ilmselt, et siin oli püütud varjata mõnd kuritegu.

Kohe alustatud juurdlusel avastati esimese laip 30 sm sügavuses. Laibad olid heidetud auku igasuguseid asendeid, peagu kõik olid riietusteta. Paljud neist olid tundmatu-teni vigastatud. Peagu kõigi käed ja jalad olid murtud, paljudel haavad rinnal, ninad ära lõigatud ja pealud lõhestatud. Enamik laipu lebas seljale seotud kätega.

Sõjavangidega läbikäimise eest vangimajja

Tallinna ringkonnakohtus mõistis vene rahvusest Maria Beresina 3- aastaks vangimajja N. Liidu sõjavangide varjamise ja nendega läbikäimise pärast.

Maria B. elutses Tallinnas, A. Hitleri tn 36 majas. Tänuva kevadel politsei poolt toimetatud kontrollimisel selgus, et ta varjas oma juures sõjavangide laagrist põgenevad kolme N. Liidu sõjavangi. Peale selle selgus, et sõjavangid olid oma põgenemisajal sooritanud ka sissemurdmisi kauplustesse. Varustatud kraami viisid nad Beresina korterisse kus siis see realiseeriti ning saadud raha eest osteti alkõid alkoholisid jooke. Nagu selgus, pole B. viimastel aastatel üldse mingisugust tööd teinud.

Valmistas puskari jooksu ravimiseks

Tallinna ringkonnakohtus mõistis Rinaldo Ladoga, kelle elukoht Kohila vallas, Tohisoo külas, salaja viinavalmistamise eest 4-kuude vangimajja. Esialgsel ülekuulamisel seletas Ladoga, et valmistanud puskari vaid selleks et sellega arstida oma jooksuvalgust jalga. Viinavalmistamine toimus mõõdund aasta joulupühade eel, mil ka avastati politsei poolt.

Kommunistide suurprotsess Ungaris

Budapestist, 20. 10. (DNB). Klausenburgis algas suur kommunistide protsess, mille eellugu ulatub tagasi 1941. aastasse. Kokku on süüdistus toetatud 664 isiku vastu. Süüdistatute enamik on juudid.

Sõjapõgenik puskari valmistamise abinõudega

Mõõdund aasta joulude eel tabati puskari valmistamisel Harjumaal, Rapla vallas, Valtu vahikonna metsavahi juures Alide Puda, 52 aastat vana. Käite saadi 9 liitrit puskari. Kohtus tunnistas Puda end puskari valmistamises süüdi ning teda karistati 6-kuise vangistusega. A. Puda oli tulnud 1942. a. sõjapõgenikuna N. Liidu maas-lalt Eestisse. Enne kohalt lahkumist oli ta likvideerinud seal kogu oma majapidamise, kaasa toi aga puskari valmistamise abinõud, misugused katkus siin ka kohe tegevusse rakendada. Tema oma seletusel olevat N. Liidus olnud kodusel teel puskari valmistamine igapäevane asi, sest kaupluses müügil olev viin osutunud liialt kalliks tavalisele kolhoosnikule. Nii õppinud temagi viinavalmistamise seigeks

Reichsarbeitsdiensti traditsiooniühingu pidulik kokkutulek

Talispäeva õhtul toimus Estonia valges saalis reichsarbeitsdiensti läbiteinud ja Tallinnast ning Harjumaalt pärinevate eestlaste pidulik kokkutulek, millest võtsid külastatuna osa oberarbeitsföhrer Raffael, arbeitsföhrer Schindling, arbeitsföhrer Schlichting ja teisi kohalikke reichsarbeitsdiensti juhte ning linnakomissari esindajana geblisteiter Koch.

Romain Rolland surnud

Parisist, 19. 10. Prantsuse tuntud kirjanik Romain Rolland suri 75 aasta vanuselt.

Idarinde kaugused kilomeetrites

Maailma ajaloos pole ühtki sõda, kus oleks tekkinud nii pikk ja pidev aktiivne rünnak kui Saksamaa praeguses sõjas Nõukogude Liidu vastu. Mitte ainult Moskva, vaid ka te Anglo-Ameerika liitlased nägid selles tohutuse ruumis kindlat tagatist Saksa sõjajõudude lõõmiseks, kellele kõrval võitlesid veel võrdlemisi väikesed liitlaste väeosad.

Moskva võib-olla loosis, et pärast Saksa sõjajõudude suurt rünnaketu, mis viis võitluste kaugusele Nõukogude Liitu, leiab ta ühel päeval vastavaid eeldusi Saksa rinde läbimurdmiseks. Arvati, et Saksa sõjajõud juba liiga pikka järelevootele tõttu pole võimelised looma niivõrd kindlat rinnet, et sellest läbimurdmise osutuks võimatuks. Ka enamlaste mõõdundusviisid ofensivide võimsate rünnakumeele ja tohutute materjalihulkadega lihtsustid eeldusest, et Saksa rindel leidub „pehmeid kohti“, kuna Saksamaal on veel kaitsta kõik Põhja-, Lääne- ja Lõuna-Euroopa rannikud. Pealeselle peab ta hoidma okupeeritud maades suuri vägesid.

Käesoleva kirjutuse ülesandeks pole seletada, kuidas Saksamaa siiski suudab idarindel hoida läbimurdmata ja täita sõjalisel nõudeid ka teistes rindelõikudes. Annahme siin aga lühikese ülevaate ida hõigeringest ja pikkadest järelevoetest, milledest omatakse veel palju valekuju.

Idarinde keskosa pikkus Iimjärvest Kilevini vastab kaugusele Kölnist Breslau, s. o. 850 km. Königsbergist või Varssavist kui viimastest suurbaasidest kodumal kuni ühe võitluse tulipunkti, Orjolini, on 1060 km, mis vastab kaugusele Berliinist Belgradini. Königsbergist Harkovini on isegi 1200 km ja see vastab vahemaale Berliinist Rooma. 750 km pikkune distant Königsbergist Smolenskisse on saksa kaugusemõõtjate kohandatud tohtu pikk tee, nimelt Berliinist Metz, peagu niisama pikk on Vahemaa Königsbergist Iimjärveni.

Erilise tähtsuse omasid Orjoli ja Harkovi vahel asetsevad võitluse tulipunktid. Orjoliist paljukõnelud Belgorodini on ümarguselt 300 km, Orjol ja Harkov on lahutatud teineteisest 350 kilomeetriga. Säärane vahemaa tähendab isegi Riigi tihedas liikluse võrgus suurt kaugust. On endastõistetav, et idarunni väheste ja tehniliselt primitiivsete liikluste juures nõuavad järelevooteühendused otsustavates suuroparatsioonides suurt organisatsiooni ja saavutusi. Orjoliist kuni Iimjärveni on õhuteed 640 km, mis vastab kaugusele Berliinist Gazi. Lõunarinde tagalaühenduste keskusest, Kilevist, oli võitlusiini peapunktid 500 km, s. o. Berliini ja Kölni vahemaa.

Üldse nõudis sõjaväetagala, mis asub Ida-alade ja Ukraina riigikomissariatide ees üle 500 km laiuselt — ainult üksikute kohtades on vaheruum 100—150 km —, tohtu, peagu 2000 km pikal rindel Leningradist üle Iimjärve, Orjoliist Harkovini kuni Miusi positsioonideni Mariupoli juures ja Kubani sillapeas viimast järelevoorganisatsiooni. Sõjaväe tagalapiirkonna suurus oli peagu niisama suur nagu Riigi endine maala, arvestamata mõlemad ilalmainitud riigikomissariatide ja kindralkubermangu, samuti Rumeenia vägede poolt okupeeritud Transnistriat.

Need kaugused ja maas-lad annavad parima kujutluse jookevatest varustustühendustest ja järelevoosavutustest, kusjuures nende piirkondade liikluste puudus ja ilmastikuloold olukorda veelgi raskendavad. Vägede lõõgijõu tagab takistusteta järelevoode, samuti vägede ümberpaigutused rindelt tagalasse ja ümberpöörduid, eriti just sõjaraas pingutustes, nagu seda olid mõõdund suve materjalilühingud kõigis rindeosades.

Kõrgeim aumärk 250. õhuvõidu puhul

Saksa edukaim jahilendur saavutas oma esimesed õhuvõidud Saaremaa kohal

Führeri peakorterist, 19. oktoobril. Führer annetas 19. oktoobril kapten Walter Nowotnyle, grupikomandörile ühes jahilennukite eskaadri, tema 250. õhuvõidu puhul kui Saksa sõjajõudude kaheksandale sõdurile Tammelehed mõõkadega ja brilljantidega Raudristi Ristitüüsi juure.

Kapten Walter Nowotny on seega selle kõrge Saksa vahvusaumärgi kuundaks kaaleriks Saksa õhujõududes. Oma 250. õhuvõiduga seisab ta kõigi saksa jahilendurite

eesotsas. Kapten Nowotny, alles 22 aastat vana, aindis raudteemateku pojana Gmündis, Alam-Doonau. Oma esimesed kolm õhuvõitu saavutas ta 1941. aasta juulis Saaremaa kohal ühe päeva jooksul. Pärast kolmandat õhuvõitu tulistati ta kol korral Läänemere kohal alla ja ta pälis pärast tohtuid pingutusi ühes voolikpaadis, rannale. Hiljem saavutas kapten Nowotny kahel korral üheainsa päeva jooksul kümme õhuvõitu.

20.000 rmk. võit ERÜ-le

Lõppes ERÜ klassiloterii kolmanda klassi loosimine

Teisip. lõppes kaks päeva Tallinnas kestnud ERÜ järjekordse klassiloterii loosimine, kusjuures ühtekokku välja tõmmati 2.500 võitu.

Teisel loosimispäeval tuli välja ka 8.000-rmk. peavõit, mis langes koos 12.000-rmk. preemiaga sinisele piletile 8592. Nimetatud piletil oli juhuslikult

ERÜ loteriiosakonna laos reservis, mistõttu 20.000-rmk. võit langes ERÜ-le. Sauruselt teine, 5.000-rmk. võit langes punasele piletile 4429, mis on müüdü Eesti Panga Haapsalu osakonna klassiloterii piletil müügikohast.

Seekordse klassiloterii kolmanda klassi võitude väljamaksmine algab tuleva nädala algul, kusjuures võidud kuni 100 riigimarga suuruses maksetakse välja kohalikes klassiloterii-piletite müügikohtades. Suuremate võitude väljamaksmist teostab ERÜ loteriiosakond Tallinnas.

Sõjavangide vahetus Inglismaaga

Berliinist, 19. 20. Saksa välisministeerium pidas viimastel kuudel läbirääkimisi raskelt haavatud saksa sõdurite, eanitaartenistuse liikmete ja kaubalaevastiku haigete meremeeste koitloomiseks Aafrika ja Suur-Britanniast — vahetusena briti raskelt haavatuid ja sanitaaride vastu, kes viibivad saksa sõjavangis. Nende läbirääkimiste tulemusena pöörduv neil päevil üle 5000 saksa sõduri koju Saksamaale.

Jaapanlased vasturünnakul

Avaldati rida uhkeid tulemusarve

Tokio st, 22. okt. (DNB). Seoses tugevate vasturünnakutega, mida jaapani võitlusjõud mõne päeva eest alustasid vaenlase positsioonide vastu Finschafenis (Uus Guinea), andis jaapani peakorter reede pealelõunal järgmise seletuse.

Jaapani armee Finschhafeni piirkonnas jätkab rünnakut. Vahepeal on mõlemalpool võitlused tugevad ja alates 10. okt. ägedad võitlustegevused käimas.

Jaapani üksused tekitasid Salamaus ja Lae piirkonnas vihastes võitlustes vaenlasele rasked kaotusi. Septembri algusest peale on need üksused piirkonnast Laest põhjaks kontsentreerinud. See liikumine lõppes oktoobri keskpaiga. Vaenlase kaotusi selles ajavahemikus hinnatakse enam kui 12.000 mehele. Jaapanlased kaotasid umbes 2.000 meest.

Võitlusjõud Madangi piirkonnas on oktoobri algusest peale üle läinud rünnakule vaenlase positsioonide vastu Ramu jõe paremaal kaldal.

Jaapani mere- ja maaväe lennujõud teostasid armee operatsioone rünnakuil vaenlase toetuspunktidele, järelevoote merel ja vaenlase õhurünnakute tõrjel. Igapäevastes rünnakus ja õhuvõitluses on jaapani lennukid alates 1. septembrist järgmisi tulemusi saavutanud: 164 lennukit allutatistatuna, 5 lennukit vigastatud, uputati 4 ristlejat, 2 hävitajat, 13 transportlaeva, 6 torpeedolaeva, 4 väikest transportlaeva ja arvukalt maabumispunkte. Jaapanlased kaotasid 49 lennukit.

Algab turniir maletajate klassifitseerimiseks

S-s „Järvapojad“ korraldab Paides maleturniiri kohalikkude maletajate klasside jagamiseks. Turniirist võivad osa võtta kõik malehuvilised ja ülesandmist võetakse vastu kuni esimese vooru alguseni, mis toimub teisipäeval, 26. okp. Tallinnas t. 5. sõgimajas alguega k. 19.

Allveelaevad uputasid 7 laeva mahuga 54.000 brt

Idarindel nurjusid jälle kõik bolshevikide rünnakud

Führeri peakorterist, 21. oktoobril: Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Sissemurruummi kagupool Kremenshugi teostasid nõukogud eile ajutiselt vaid kohalikke rünnakuid, millele abili nad sissemurdu külgedelt edasi püüdisid viia. Kohati ägedalt võitluses lõõdi need rünnakud tagasi.

Rindel Kilevi ja Tshernigovi vahel jätkas vaenlane tugevaid, enamuses mitme diviisiga teostatud läbimurruuritusi. Samal ajal kui Kilevist põhjapool kõik nõukogude rünnakud veriseid nurjusid, on võitlused loodepool Tshernigovi veel käimas.

Ülejäänud idarindel teatatakse ainult Melitopoli ja Homeli lõikudest ning edelapool Velikije Lukit elavast kohalikest võitlustegevusest.

Põhjapool Kilevit paletis 323. jalgväediviisil võitlusgrupp kolonel Glapzi eeskujuliku koiakuga ja võitluspanusega nii tõrjes kui ka rünnakus eriliselt silma.

Lõuna-Itaalia rindel ei toimunud eile mingeid suuremaid võitlusoperatsioone. Vaenlase pealetungid „Campobasso juures ning rannikul loodepool Termollo lõõdi tagasi.

Vaenlase lennukid tungisid eile, nagu ka mõõdund 681, riigi piirkonda ning heitsid pomme üksikule asulale, muuhulgas väikestele maasulatele. Tekkis püüdnud inimkaotusi ja hoonetkahjustusi. Õhujõud lõid 16 neljamootorilist briti-põhja-ameerika lennukit ning 2 jahilennukit alla.

Saksa õhujõud teostasid 681 vastu 21. oktoobrit tugeva rünnaku Hulli sademapiirkonna vastu ning heitsid peale selle pomme üksikutele linnadele Londoni piirkonnas ja Lõuna-Inglismaal. Üks saksa lennuk läks

Ühe küla serval idas. (PK-sõjakirjas. Zschäkel Wb.)

kaduma.

Saksa allveelaevad uputasid briti-ameerika järelevoitluskatse Vahemerele 7 laeva kogumahuga 54.000 brt ning vigastasid torpeedotabamustega veel üht laeva raakkesti.

Nõukogude lähtekohad

Moskva keeldub endale võtmast poliitilisi kohustusi. Asjad, milledest konverentsil ei räägita

Stokholm, 20. 10. (DNB). „Dags-posten“ avaldab välispoliitilise ülevaate osas Rütger Esseni kirjutuse pealkirja all „Uvertiür Moskvast“, milles üteldakse Moskva läbirääkimiste kohta, et Nõukogude lähtekohaks konverentsil on ennekõike sõda, s. o. teine rinne. Moskva keeldub endale võtmast mingeid poliitilisi kohustusi ega taha midagi sellelaolist arutada. Kui sõda on võidetud, siis ei tule kindlasti midagi välja vaidlustest Nõukogude Liidu huvipiirkondade üle.

United Pressi teatel Moskvast ollakse Nõukogude ringkonnas täiesti ühel arvamisel, et Balti riike, Lääne-Ukrainat, Valge-Ruteenia lääneosa, Bessa-raabiat ja üht osa Bukoviinast tuleb pidada Nõukogude Liidu osadeks, mille üle üldse ei ole mõtet vaidelda.

See teade kinnitab veel kord enam-

laste ammutuntud nõudmisi. Siinkohal on muidugi tegemist vaid osaliste nõudmistega. Eedenil ja Hullil tuleb nüüd Moskva konverentsil veel kord teatavaks võtta see Stalini minimaalprogramm.

Ilmub ajakiri „Eesti Noored“

Lähemal ajal hakkab ilmuma kuukiri „Eesti Noored“. Noorte ajakirja kirjastajaks on „Eesti Ajaleht“ ja vastutavaks toimetajaks H. Michelson. Toimetuse asukoht on Tallinnas, Tõnismägi 9, ja talitus asukoht Tartus, Ülikooli 21/23. Ajakirja trükitakse Tartus „Postimehe“ trükkikojas.

Kavatsuste kohaselt ilmub ajakirja esimene number käesoleva kuul lõpul.

Esialgsel kokkuleppel kirjastusega tolmub poole tiraži levitamine noorte malevate kaudu, kuna teise poole tiražist levitab kirjastus. Selle juures on lähtutud seisukohast, et ajakirja tungiks võimalikult igasse maanurka.

Ajakirja levitamist toimetatakse ainult tellimiste korras. Numbril hinnaks on 50 penni

Solist A. U d r i k u poolt esitatud pala-